

Om bistånd åt fattiga och betryckta, om hjälp åt dem som äro i frestelse och fara, om vederkvickelse åt de sjuka, om tröst åt dem som sörja och klaga, om förening med dem som gått hem i tron, om en stilla död och evig salighet anropa vi dig, o Gud.

Prästen: Herre, hör vår bön.

Församlingen: Och låt vårt rop komma inför dig.

Prästen: Helige Herre Gud.

Församlingen: Helige, starke Gud.

Prästen: Helige, barmhärtige Frälsare.

Församlingen: Förbarma dig över oss.

Allsmäktige, evige Gud. Hör den bön, som vi till dig frambära, och giv oss nådeligen, att din församling i en rätt tro alltid må tjäna och tillbedja dig. Genom Jesus Kristus, din Son, vår Herre.

Församlingen: Amen.

(Efter 1926 års Handboksförslag).

De-temporeprincipen i högmässan.

De-temporeprincipen, som visserligen aldrig varit förgäten inom den svenska liturgien, har under de senaste decennierna alltmera blivit en av de bestämmande huvudsynpunkterna vid det liturgiska reformarbetet. Även den sista Handboks-kommittén har uppenbarligen strävat efter att med användande av de-temporeprincipen ge vårt högmässoritual en rikare utgestaltning.

Det torde därför kunna vara tjänligt att uppställa den frågan, huru långt det för närvarande är möjligt och lämpligt att utöver bestämmelserna i nuvarande handbok förverkliga denna princip. Det efterföljande vill vara ett inlägg till belysande av denna fråga.

Allmänna synpunkter om alternativ.

Då olika alternativ vid skilda liturgiska moment påyrkas, må med hänsyn till vad i diskussionen om handboksreformen förekommit, här

kraftigt betonas, att det ej sker i avsikt att genom alternativen lämna utrymme åt allehanda dogmatiska skiljaktigheter i läran eller åt andra subjektivistiska önskemål. Allt sådant äventyrar gudstjänstens monumentalitet och enhetlighet. Målet för det liturgiska reformarbetet får ej bliva att genom maktmedel i gudstjänstformulären in-smuggla dagens modernaste teologiska uppfattningar.

Motiveringen för kravet på alternativ är tvåfaldig. I första rummet gäller det att åt gudstjänstlivet förläna mera av den utomordentliga rikedom på uppbyggelsevärden, som kyrkoåret äger. I andra hand kommer det legitima behovet av omväxling särskilt vid några förnötning mera utsatta moment. Detta behov synes framför allt göra sig gällande inom församlingar, där en starkare kyrksamhet begynner växa fram. Även för prästens vidkom-

mande torde icke minst de mångestädes förekommande duplikationerna göra behovet av alternativ påtagligt, så att han, då han söndagligen tvenne gånger har att upprepa samma ritual, icke under alltför lång följd av sön- och helgdagar måste i allt vara bunden vid samma ord.

Av hänsyn såväl till kyrkoårets utprägling som till församlingens berättigade krav är det emellertid uppenbart, att alternativ ej böra lämnas utan att samtidigt noggranna bestämmelser meddelas om huru de skola fördelas på de särskilda dagarna. För prästerligt godtycke vare sig att underlåta brukandet av alternativ eller att variera på ett självsvåldigt sätt får fritt spelrum ej ges.

Skall vidare kyrkomenigheten kunna fostras till deltagande i gudstjänsten, måste den vid dess början kunna veta, vad som i liturgien skall förehas. Näppeligen finnes något för andakten så störande som obehöriga överraskningar i ritualen.

Vi övergå så till en detaljgranskning av högmäsoordningen, under särskilt beaktande av vad som i sista handboksförslaget framkommit.

Introituspsalmen.

Genom anvisningen i 1894 års handbok rörande valet av introituspsalm för vissa av kyrkoårets dagar har man slagit in på en väg, på vilken man i sista handboksförslaget gått vidare. Dessa anvisningar torde kunna få betraktas såsom början till en normativ introituscykel. De-temporeprincipen är här alltså fastslagen. Under sådana förhållanden förefinnes all anledning att söka taga steget fullt ut och att målmedvetet upptaga arbetet på åstadkommandet av en hela kyrkoåret omfattande serie. Det torde ej behöva påpekas, att denna fråga

har en synnerligen betydelsefull kyrkomusikalisk sida, då en fast serie introituspsalmer gäve organismen tillfälle till en sorgfälligare förberedelse för det viktiga introituspreludiet och lämnade möjlighet till skapandet av en orgellitteratur till hans hjälp, däri hänsyn kunde tagas dels till koralen, dels till söndagens kyrkoårsbestämda karaktär. Därtill må påpekas, att en dylik agendarisk föreskrift gäve kyrkligt intresserade möjlighet att på förhand förbereda söndagens högmäsogudstjänst. Detta gäller i synnerhet skolans lärare och ungdomsarbetsledare. Vad här har sagts, gäller givetvis i princip även för gradualpsalmen, varför det ej därstädes upprepas.

Såsom ett inlägg i diskussionen om den fasta introitus- och gradualpsalmen må den förteckning, som tidigare lämnats i denna Tidsskrift, få betraktas. (Årg. 1—2. Dec. 1926—Maj 1927).

Förverkligas detta önskemål, böra givetvis anvisningarna om sön- och helgdagens introitus- och gradualpsalm överföras till evangelieboken.

Introitusantifonierna.

Även på denna punkt har de-temporeprincipen fastslagits redan genom de 1917 fastställda antifonierna, vilkas antal ytterligare ökats i sista handboksförslaget. Framtidsmålet är alltså även här en hela kyrkoåret omfattande serie.

Håller man detta mål klart i sikte, måste emellertid på sakens nuvarande läge den frågan upptagas till debatt, om man verkligen på den inslagna vägen kan förväntas nå ett lyckligt och framtidsdugligt resultat. Hittills har man väsentligen efter tyskt föredöme sökt nyskapa en ordning på denna punkt under ratande av den gam-

malkyrkliga, under sekler framvuxna och prövade traditionen. Förvisso borde noga undersökas, om icke här en anknytning kunde ske till denna gammalkyrkliga, i Sverige ännu in på 1600-talet delvis bevarade tradition. Endast på sådant sätt torde frågan kunna förväntas vinna en tillfredsställande lösning. I förbigående må frågans musikaliska betydelse påpekas, då undersökningen av det gamla introitusmomentet måste komma att omfatta såväl text som musik.

Syndabekännelsen.

För att här lämplig växling må kunna erbjudas, torde de tre nuvarande formulären fördelas sålunda, att ett anvisas för högtidsdagarna, ett för de senare adventsöndagarna och fastan samt domsöndagen och det tredje för de övriga söndagarna. Av de nuvarande formulären synes »Barmhärtige Gud» lämpligast för högtidsdagarna, »Gud var mig nådig» under advent o. s. v., samt »Jag fattig, syndig människa» för söndagar i allmänhet.

Laudamus.

Den i handboksfrågan förda diskussionen synes giva vid handen, att f. n. inga andra alternativ äro möjliga att införa än de båda nuvarande, nämligen *Laudamus* och sv. ps. 24: 1. Beträffande »Vi prisadig» måste det betecknas som en Handboksförslagets förtjänst, att dess användning utsträckts.

För kyrkoårets övriga dagar torde en viss omväxling kunna erhållas genom att för psalm 24: 1 anvisa olika melodier. Det kan i detta sammanhang erinras om att detta moment, ett av de mest nötta, är det enda, som av 1897 års mässmusik icke försetts med musikaliska alternativ. En lämplig omväxling skulle kunna erhållas ge-

nom att på högtidsdagar, då *Laudamus* ej brukas, sjunga »Allena Gud» på mel. 46: »Var man må nu väl fröjda sig», på de tre senare adventsöndagarna, under fastan och på domsöndagen efter melodien 140: »Av himlens här den högstes makt», och å övriga dagar efter den nuvarande melodien.

Hymnen.

Hymnen erbjuder för de-temporeprincipens utprägling hittills föga utnyttjade möjligheter. Hymnvalet sker ofta godtyckligt. Genom ett normerande hymnarium, upptagande hymner, lämpade för samtliga kyrkoårets sön- och helgdagar, skulle härvidlag mycket kunna vinnas.

Slutönskan efter predikan.

Även här är de-temporeprincipen redan godtagen. En ytterligare utökning av alternativet torde dock kunna låta kyrkoåret ännu mera komma till sin rätt.

Allmänna kyrkobönen.

I fråga om detta liturgiska moment torde behovet av alternativ kunna få anses vara särskilt starkt betygat. Handboksförslaget får däremot anses hava gått till överdrift, då det erbjuder ej mindre än åtta alternativ och samtidigt försummar att lämna föreskrifter om deras fördelning på kyrkoårets olika tider. Detta skulle kunna komma att leda till fullständig villervalla för församlingen.

Man torde kunna utgå ifrån, att det högsta antal alternativ, som församlingen kan komma att tillägna sig, är fyra. Därmed torde ock de berättigade kraven på omväxling bliva tillgodosedda. Dessa fyra böner böra i så fall fördelas någorlunda jämnt över kyrkoåret. Vad de-temporekaraktären på bönerna be-

träffar, torde det vara möjligt att genomföra den endast i den mån, som de särskilda högtidsbönerna och evangeliekollekterna kunna fogas till den allmänna kyrkobönen. Med utgångspunkt från dessa allmänna förutsättningar må följande förslag framläggas:

Alternativ 1: För de stora högtidsdagarna, vilka i den nuvarande handboken äga högtidsbön (nämligen: 1 i adv., juldagen, nyårsdagen, trettondedagen, påskdagen, himmelfärdsdagen, pingstdagen, hel. Trefaldighetsdag, 2:a, 3:e, 4:e böndagen, kyrkmässa, tillsammans 12 gudstjänstdagar) anvisas högtidsbön jämte den korta allmänna kyrkobön, som meddelas å sid. 81. För kyrkmässa kan någon av bönerna i Kap. 11 i omarbetat skick brukas som högtidsbön.

Alternativ 2: För de mindre högtidsdagarna (2-dag jul, påsk och pingst, de 6 söndagarna efter påsk, Kristi förklaringsdag, de 5 s. k. mindre helgdagarna = 15) föreslås evangeliekollekten, följd av det längre formulär till allmän kyrkobön, som meddelas å sid. 81. Då det bereder svårigheter att få församlingen att samfällt instämma i ett responsum på en av prästen läst bön föreslås, att emellan varje böneavdelning införes en tvåledad versikel, vars första del sjunges av prästen eller ev. kantor och vars senare del sjunges av församlingen. Såsom lämplig sådan versikel må framhållas psalm 102: 2.

V): Herre, hör vår bön.

R): Och låt vårt rop komma inför dig.

Alternativ 3: För de tre senare adventsöndagarna, fastan och domsöndagen (= 12) föreslås litanian.

Alternativ 4: För övriga söndagar (cirka 25) anvisas nuvarande handbokens allmänna kyrkobön, lämpligen retuscherad.

Offertoriepsalmen.

Under hänvisning till vad som under introituspsalmen yttrats, må erinras om att genom en liknande fast offertoriepsalmcykel anknytning till kyrkoåret vid en av mässans viktigaste punkter kunde erhållas. Före godtagandet av en sådan bestämelse, som den av handboksförslaget angivna om utförandet av en hymn på denna plats, bör en serie koraloffertorier utarbetas, vilka i första hand böra förekomma. Skola andra hymner här få utföras, bör valet av dem genom noggranna föreskrifter bindas, då subjektivt godtycke här kunde äventyra stora värden.

Prefationerna.

Beträffande dessa hänvisas till en tidigare uppsats i denna Tidsskrift 1927 sid. 86 ff.

Tacksägelsekollekten.

Det måste djupt beklagas, att den nära anknytning till kyrkoåret, som här är möjlig och varigenom detta moment skulle ge ett mångsidigt uttryck åt nattvardens rikedom, alldeles försumrats, då de tre alternativ, som f. n. finnas, samtliga hålla sig på allmänningen. I anslutning till den gammalkyrkliga traditionen borde här utarbetas en serie kyrkoårsbestämda tacksägelsekollekt.

A. Adell. K. Peters.